
**Kuram ve Uygulamada
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ**

Social Sciences: Theory & Practice

ISSN: 2619-9408

Geliş/Received: 01.01.2025 Kabul/Accepted: 02.05.2025

Makale Türü: Araştırma

**Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Üst
Düzye Düşünme Becerileri***

*Neşe KARA ÖZKAN**

ÖZ

Bilim ve onun şekillendirdiği yaşam biçimi kendine sunulanı olduğu gibi kabul eden değil; sorgulayan, araştıran, eleştiren, yenilikçi bakış açısına sahip, pratik çözümler ve alternatifler geliştiren insan modelini gerekli ve değerli kılmaktadır. Türk eğitim sisteminin en önemli hedeflerinden birisi öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesidir ve Türkçe dersinin bu açıdan oldukça önemli bir yeri vardır. Bu araştırmanın amacı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın üst düzey düşünme becerileri açısından incelenmesi ve bu bağlamda değerlendirilmesidir. Doküman analizi yöntemi uygulanan araştırma verileri betimsel analiz tekniğiyle incelenmiştir. Program üst düzey düşünme becerilerini oluşturan karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme becerileri açısından incelenmiştir. Buna göre araştırma sonunda Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 TDÖP'de her sınıf düzeyinde alan becerilerinde soran, sorgulayan, düşünen, eleştiren, tartışan, tarafsız bir yaklaşım sergileyerek bildiklerini ve düşüncelerini ifade eden bireylerin yetiştirilmesi için üst düzey düşünme becerilerinin gelişimine yer verildiği, bunların içerisinde en fazla öğrenme çıktısının karar verme becerisinde olduğu, dil becerilerindeki dağılımı açısından da en fazla yazma becerisinde bulunduğu belirlenmiştir. Araştırmada ulaşılan sonuçlardan hareketle çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Maarif modeli, Türkçe dersi öğretim programı, üst düzey düşünme becerileri, karar verme, eleştirel düşünme, problem çözme.

**Higher Level Thinking Skills in the Turkish Century Education Model 2024 Middle
School Turkish Course Curriculum**

ABSTRACT

Science and the lifestyle shaped by it make the human model essential and valuable that questioning, investigating, criticizing, having an innovative perspective, developing practical solutions and alternatives, rather than what is presented to it as is. One of the most important goals of the Turkish education system is to develop students' higher order thinking skills, and Turkish courses have an important role in this respect. The purpose of this research is to examine the Türkiye Century Education Model 2024 Secondary School Turkish Course Curriculum in terms of higher order thinking skills and to evaluate it in this context. The research data applied the document analysis method was examined with the descriptive analysis technique. The program was examined in terms of decision-making, problem-solving and critical thinking skills that constitute higher order thinking skills. Accordingly, at the end of the research, it was determined that in the Turkey Century Education Model 2024 STCC, development of higher order thinking skills was included in order to raise individuals who ask, question, think, criticize, discuss, and express their knowledge and thoughts with an impartial approach in field skills at every grade level, and that the highest learning

Atıf Bilgisi: Kara Özkan, N. (2025). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda üst düzey düşünme becerileri. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 68-89. Doi: 10.48066/kusob.1611586

* Doç. Dr., MEB, ns_kr@hotmail.com, ORCID: orcid.org/ 0000-0001-7639-9773.

outcome among these was in decision-making skills, and in terms of distribution in language skills, it was found to be in writing skills the highest. Various suggestions have been developed based on the results obtained in the research.

Keywords: Education model, Turkish course curriculum, higher order thinking skills, decision making, critical thinking, problem solving.

Giriş

İçinde bulunduğumuz çağda teknolojik gelişmeler geçmişe oranla baş döndürücü bir hızla yaşanmakta ve bunlar insan hayatının her alanına sirayet etmektedir. Değişimle birlikte gelen yenilikler iletişim ve ulaşım araçları ile elektronik gereçler gibi pek çok açıdan insan yaşamını kolaylaştırarak yaşam koşullarını rahatlatmıştır (Sur, 2021). Değişimin yadsınamaz gerçekliği içerisinde birey bu değişime ayak uydurmak durumundadır. Öte yandan uyum sağlamak durumunda kaldığı bu yenilikler dünyası insanın ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır ve birey doğal olarak gereksinimini giderme eğilimindedir. Özellikle teknoloji tabanlı bu değişimin asıl gayesi “insan yaşamını kolaylaştırmak”tır. Bilişim teknolojilerindeki ilerleme bilgiye ulaşımı son derece kolay bir hâle getirmiştir. Öyle ki insan bugün geçmişte olduğu gibi her türlü bilgi için kütüphanelere gitmek zorunda kalmadan bulunduğu mekânda ekran başında araştırmasını yapabilmektedir. Olukçu ve Yıldız’a (2022) göre de içinde bulunduğumuz çağda yoğun bilgi üretimi bilgiye ulaşımı kolaylaştırmakla birlikte bu bilgi yığınının içinden en uygun olanının belirlenmesi önemli hâle gelmiştir. Bunun için de bireyin derlediği bilgileri okuması, analiz etmesi, sentezlemesi ve değerlendirmesi gerekmektedir. XXI. yüzyıl, teknolojik imkânlarıyla bilgiye erişimi kolaylaştırmış ancak insanda da iş birliği, iletişim, yaratıcılık ve eleştirel düşünme gibi bazı becerileri gerekli kılmıştır. Mutluer’e (2013) göre de bilginin beceri hâline dönüşümü zorunlu olmuş ve gelişmiş becerilere sahip insanlara ihtiyaç duyulmuştur. Bilginin tek başına varlığı günümüz şartlarında pek anlam ifade etmemektedir. İnsanın günlük yaşantısında hangi durumlarda ne tür bilgiyi nasıl kullanacağını bilmesi ve bunu uygulaması, soyut bilgiyi uygulamaya dökerek somutlaştırmasını sağlamaktadır. Bilgi çağı olarak bilinen günümüz çağı bilgili insandan çok sahip olduğu bilgiyi beceriye yansıtan insan modelini ön plana çıkarmaktadır.

Bilginin beceriye dönüştürülebilmesi için öncelikle üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Hâliyle düşünme kavramına daha çok önem verilmektedir. Sahip olunan bilgi birtakım zihinsel süreçlerin ardından içselleştirilir ve bu süreçlere netlik kazandıran da düşünmedir. Nasıl düşünülmesi gerektiğinin bilincinde olan insan özgün fikirler üretebilir, bunları sorgulayabilir, analiz edebilir, değerlendirebilir ve sonunda bir karar verebilir (Koyuncu Şahin ve Akman, 2018). Düşünme, Güncel Türkçe Sözlük’te “*Karşılaştırmalar yapma, ayırma, birleştirme, bağlantıları ve biçimleri kavrama yetisi*” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024). Özdere’ye (2011, s. 27) göre de düşünme bir konu hakkında fikir belirtmek, karar vermek, bir soruna çözüm üretmek; kavramlar, durumlar ve olaylar arasında ilişki kurarak bir sonuç çıkarmak; bilgileri kavramak, ayırmak, karşılaştırmak ve birleştirmek gibi bilişsel girişimlerdir. Costa’ya (2006) göre düşünme duygularımızı, inançlarımızı, ideallerimizi, bedenimizde varlığını hissettiğimiz bütün yollar ile varoluş nedenimizi kapsar. Tanımlarda da görüldüğü gibi düşünme eylemi bir kaniya varmak için süreç gerektiren birtakım zihinsel faaliyetleri içermektedir.

Düşünme eylemi sırasında beyinde akıl yürütme olarak da adlandırılan birbirinden farklı birtakım zihinsel işlemler yaşanmaktadır. Bunların belli bir mantığa uygun yürütülmesi tümdengelim, tümevarım, eleştirel, sistemli düşünme vb. düşünme türlerini oluşturmaktadır. Her bir düşünme biçiminin kendine has teknik ve süreçleri olmakla birlikte bazı ortak nitelikleri de bulunmaktadır. Bunlar:

- Bilgiyi ustaca ve yansız kullanma,
- Netlik kazanan fikirleri tarafsız, öz ve kısa olarak belirtme,

- Mantık açısından uygun olan ve olmayan neticeleri tespit etme,
- Belirgin düzeyde net ve açık olmayan benzerlik ve farklılıkları fark etme,
- Bir tartışmada kazanma ile haklı olma arasındaki ayrımı anlama,
- Bir inancın güçlülüğü ile doğrulu arasındaki farkı kavrama,
- Sorunların türlü sebepleri ve çözüm yollarının bulunduğu bilincinde olma,
- Varsayım, hipotez ve sonuç arasındaki ayrımı anlama,
- Genelleme ve abartma yapmadan farklı bakış açıları sunma (Nickerson, 1988'ten akt. Güneş, 2012).

Eğitimin en mühim görevlerinden birisi öğrencilerin düşünce kapasitesini artırarak karar verme becerilerini geliştirmek ve onlara iş yapabilme becerisi kazandırmaktır (Aydın ve Yılmaz, 2020). İnsan devamlı bir düşünme hâlidir ancak günlük eylemlerinden bazılarını düşünerek gerçekleştirdiğinin farkında değildir. Kıyafet seçiminde giysilerin birbiriyle uyumuna dikkat edilmesi, okul çantası hazırlanırken o günün derslerinin ve bunlar için gerekli malzemelerin belirlenmesi, yolculuk sırasında şoförün trafik kurallarına uyması gibi gündelik yaşamın rutinleri arasında yerini alan her eyleme düşünülerek adım atılmaktadır. Ancak yapılan işe, alınan kararlara ya da içinde bulunulan durumlara göre düşünme biçimleri de değişkenlik göstermektedir. Daha önce sözü edilen eylemler ya da durumlarda sarf edilen düşünme ile öğrencinin yeni öğrendiği bir konuyu dair verilen ödevleri yapmak için veya bir mimarın kendisinden istenene uygun proje hazırlaması için yapılan düşünme birbirinden farklılık göstermektedir. Bireyin amacına göre farklı düşünme türleri bulunmaktadır.

Farklı düşünme türlerinin varlığı bunların farkında olmayan bireyin düşünme eğitimi yoluyla düşünme becerilerini geliştirmesine ve amacına uygun olanı belirleyerek uygulamasını gerektirmektedir. Bilgi çağında bireyin bilgisini beceriye aktarabilmesi için *düşünme becerilerine* sahip olması gerekir ki bunlar da modern eğitim sistemlerinin kişide gelişmesini amaçladığı becerilerdir. Dağlıoğlu ve Çakır (2010) düşünme becerilerini, kişinin etkin olmasıyla birlikte öğrenmede sorumluluk üstlenmesini ve bunun yanında öğrenmesinin kalıcı olmasını sağlayan araştırma yöntem ve tekniklerini kazandıran temel beceriler olarak tanımlamaktadırlar. Bireyi edilgen bir dinleyiciden etkin bir katılımcıya taşıyan çağdaş eğitim anlayışı düşünme becerilerine sahip olunmasını, bu becerilerin sorunların çözümünde ve alternatifler üretilmesinde kullanılabilmesini hedeflemektedir. Bu amaçla öğrencinin eğitim sürecine etkin katılımının sağlanması için öncelikle ona düşünme eğitiminin verilmesi gerekmektedir.

Bilgi çağının ortaya çıkardığı değişimi anlamak, ona uygun yaşayabilmek ve karşılaşılan güçlükleri aşmak; öğrenmeyi öğrenme, araştırma yapma, işbirliği yaparak çalışma, problem çözme, yaratıcı ve eleştirel düşünme gibi becerileri kapsayan üst düzey becerileri edinmeye bağlıdır (Certel vd., 2011). Bugün her yaştan insanın yaşamını kolaylaştıran teknoloji de düşünen insanın ürünüdür. İlkel çağlardan günümüz modern çağına kadar insanoğlu düşünerek ve deneyerek hep bir öncekinden daha iyisine ulaşmıştır. Ülkelerin, öncüsü olmak için birbirleriyle rekabet hâlinde oldukları bilim ve onun şekillendirdiği yaşam biçimi kendine sunulanı olduğu gibi kabul eden değil; sorgulayan, araştıran, eleştiren, yenilikçi bakış açısına sahip, pratik çözümler ve alternatifler geliştiren insan modelini gerekli ve değerli kılmaktadır.

Üst düzey düşünme kişinin kendi düşünme süreçlerinin bilincinde olması ve bunları kontrol ederek iyileştirmesini sağlayan düşünme çeşididir ve kişinin bu süreçleri daha nitelikli bir öğrenmeyi gerçekleştirebilmesi için daha yararlı bir şekilde kullanabilmesini hedeflemektedir (Güneş, 2012). Üst düzey düşünme becerileri gelişen bireyler; karşılaştığı bilginin tutarlılığını sorgular, içeriğine ilişkin yorumlarda bulunur, çıkarımlar yapar, sorunlara değişik çözümler üretir. Bu becerilere sahip bireylerin yetiştirilebilmesi için eğitimin de hedeflere uygun verilmesi gerekmektedir. Üst düzey düşünme becerilerine haiz bireylerin sorgulama, karşılaştırma, eleştirme, tartışma, değerlendirme, problem

çözme, yaratıcı düşünme, birleştirme ve oluşturma gibi vasıfları taşıması gerekmektedir (Olukçu ve Yıldız, 2022).

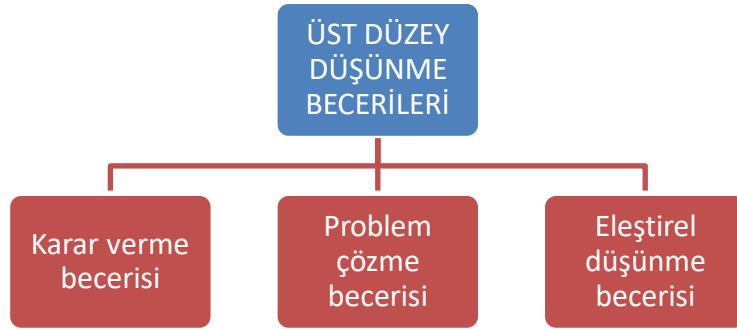
Modern eğitim uygulamaları çağın ihtiyaçlarına uygun olarak küçük yaşlardan başlayarak bireylere üst düzey düşünme becerilerini kazandırmayı hedefler. Türk eğitim sisteminde de bu doğrultuda K-12 düzeyindeki bütün eğitim kademelerine yönelik olarak düşünme becerilerinin geliştirilmesi için hedefler belirlenmiştir. Üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesine uygun olarak tasarlanan ders içerikleri, öğrencilerin zihinsel süreçlerini etkin duruma getirmelerini, özgün araç-gereçler kullanmalarını ve kendi düşünme süreçlerinin ve düzeyinin farkına varılmasını sağlamaktadır. Ders kitaplarında metin, örnek durum ya da görsel senaryo olarak sunulan bu içerikler vasıtasıyla öğrencilerin zihinsel olarak etkin olmalarına zemin hazırlanmaktadır (Demirel ve Yağmur, 2017).

Eğitimin önemli bileşenlerinden biri olan öğretim programı, eğitimin genel hedeflerine uygun olarak ders müfredatını, amaçlarını ve kazanımlarını tespit ederek sistemin tamamı için bir çerçeve oluşturur (Arı, 2017). Çağın ve çağın şartlarının şekillendirdiği toplumun ihtiyaç ve beklentileri eğitim politikalarının geliştirilmesinde etkili olmaktadır. 2005 yılından bugüne kadar uygulanan öğretim programlarında bu etkiyi görmek mümkündür. Öğretimin hedeflerinden biri olan üst düzey düşünme becerilerini varlığı bu tarihten itibaren uygulamaya konan tüm öğretim programlarında yerini almıştır (Bayrak Özmutlu ve Kanık Uysal, 2021).

Türk eğitim sisteminin en önemli hedeflerinden birisi öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesidir ve Türkçe dersinin bu bağlamda oldukça önemli bir yeri vardır. Çünkü düşünme, zihinsel işlemleri içeren bir süreç olmakla birlikte bunlar için gerekli olan temel malzeme dildir. Birey sahip olduğu dil zenginliği ölçüsünde düşünebilir. Bireyin kavram dünyası ne kadar zenginse düşünce dünyası da o ölçüde büyüktür. Çünkü dil, düşünmenin gerçekleşmesinde ve şekillenmesinde etkilidir. Öte yandan düşüncenin gerek yazılı gerekse sözlü olarak ifade edilmesinde de dile ihtiyaç duyulur. Dolayısıyla dil ve düşünce arasında doğal bir ilinti bulunduğunu söylemek mümkündür. Anlama ve ifade becerilerinin gelişimini hedefleyen Türkçe dersinin tabii unsuru dildir. Dilin düşünmenin oluşmasındaki rolü düşünüldüğünde üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesinde Türkçe dersinin önemi kendini göstermektedir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın temel yaklaşımında MEB öğretim programlarının genel yaklaşımına bağlı kalınarak öğrencilerin üst düzey düşünme becerileri gelişmiş, ana dilini etkili ve iyi kullanan, karakteri ve kimliği olgun bireyler olarak yetişmesine katkı sunacak bir yaklaşım benimsenmiştir (MEB, 2024, s. 5).

Millî Eğitim Bakanlığı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli beceriler çerçevesi kavramsal beceriler, alan becerileri, eğilimler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri ve okuryazarlık becerilerinden oluşmaktadır. Kavramsal beceriler de temel beceriler, bütünleşik beceriler ve üst düzey düşünme becerilerini kapsamaktadır. Maarif Modeli'nde üst düzey düşünme becerileri kapsamında karar verme becerisi, problem çözme becerisi ve eleştirel düşünme becerisi esas alınmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024).

Şekil 1. MEB Maarif Modeli'ne göre üst düzey düşünme becerileri

Üst düzey düşünme becerileri karmaşık durumlarda bulunan problemleri sınıflandırmak, elde edilen verilerden çıkarımlarda bulunmak, genelleme yapmak ve problemi çözüme kavuşturmak için edinilen bilginin ötesine geçme bilişsel kapasitesidir (Lewis ve Smith, 1993).

Karar verme becerisi, ihtiyaç hissedilmesi durumunda bireyin karar durumuna yönelik amacı tespit etme, bilgiye ulaşma, alternatifler geliştirme, geliştirdiği alternatifleri mantığa uygunluk açısından inceleme, çıkarımına dayalı olarak seçim yapma ve kararın sonuçlarına dair yansıtma yapma becerisini kapsar (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024). Karar vermede bireyin yalnız var olan seçenekler arasında uygun olanını belirleme çabası yoktur. Üst düzey düşünme becerileri arasında değerlendirilen karar verme becerisinde bireyin amacı belirleme ve bu doğrultuda bilgi edinerek alternatifler üretmesi de söz konusudur. Bireyden geliştirdiği bu alternatif önermeler içerisinde mantıksal açıdan en uygun olanını belirleyerek bu kararın sonuçlarına yönelik yansıtma yapması da beklenmektedir. Görüldüğü gibi karar verme bir dizi zihinsel süreci gerektirmektedir.

Problem çözme becerisi; bireylerin herhangi bir konuya dair görüşlerini mantığa uygun bir çerçevede sunması, farklı fikirleri de dinleyerek bunları kendi fikirleriyle mantığa uygunluk bakımından karşılaştırmasıdır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024). Problem çözme, bir problemi çözüme kavuşturmak için bireyin geçmiş yaşantıları ile öğrendiği kuralların bir araya getirilerek uygulanmasından daha öte yeni ve özgün çözümler geliştirebilmesidir (Korkut, 2002). Tanımlardan da anlaşılacağı gibi bireyin problem çözebilmesi için sahip olması gereken niteliklerden biri yalnız kendi görüşlerinin doğruluğuna inanmadan farklı görüşlerin de varlığını kabul ederek bu görüşlere açık olmasıdır. Yapılması gereken ise çözüm için belirlenen bu fikirlerden mantığa en uygun olanının belirlenmesidir. Problem çözme becerisine sahip birey mantıklı bulduğu görüşlerden özgün bir form oluşturarak yeni bir çözüm üretir.

Eleştirel düşünme; kişinin karşılaştığı bilgiye yönelik olarak onu sorgulama, bu konuda akıl yürütme ve bu süreçte edindiklerini yansıtma becerisidir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024). Eleştirel düşünme genel olarak bireyin gerçeği tarafsız bir şekilde algılama sürecidir. Gerçek görünenden çok daha farklı olabilir. Bu nedenle eleştirel düşünme gerçeği bütün olumlu ve olumsuz, görünen ve görünmeyen taraflarıyla araştırıp açığa çıkarma şeklidir. Eleştirel düşünme sürecindeki akıl yürütme kaynağını bilgiden alır. Fakat burada kritik bir bilgilenme süreci bulunmaktadır. Bu aşamada mevcut bilgi kaynaklarının sorgulanarak sayıltıların ve önyargıların belirlenmesi gerekmektedir. Neden ve nasıl düşündüğünün bilincindeki eleştirel düşünen birey hem kendisinin hem de diğerlerinin düşünme süreçlerinin farkındadır (Doğanay ve Ünal, 2006, s. 222). Schreglmann'a göre (2016, s. 4) eleştirel düşünme doğrunun yanlıştan, vasıflının vasıfsızdan ayırt edilmesini sağladığı için üst düzey düşünme becerileri arasında en kusursuz, ileri ve mükemmel olanıdır. Bireyin öğrenmek için pek çok veri kaynağına sahip olduğu bugünün dünyasında doğru ve güvenilir kaynağa ulaşmak, gerçeği tüm yönleriyle görmeye çalışmak ve bununla ilgili olarak tarafsızca bir kanıya varmak eleştirel düşünmenin gereklerindendir. Görüneni olduğu gibi kabul etmeden soran, sorgulayan, sebep sonuç ilişkisi kurarak

doğru çıkarımlarda bulunan bireylerin yetişmesi günümüzün en büyük ihtiyaçlarından ve dolayısıyla eğitimin de bir parçasıdır.

Teknolojinin gelişimiyle birlikte bilginin eskisinden daha kolay ve hızlı ulaşılabilir olması nedeniyle sorgulanmaya daha çok ihtiyaç duyulması ve bu yaklaşımın modern eğitim anlayışına yansması üst düzey düşünme becerilerinin gelişimi üzerine araştırmaları da beraberinde getirmiştir. Türkçe eğitiminde de bu becerilerin gelişimi üzerine çeşitli akademik çalışmalar bulunmaktadır. Ünveren Kapanadze (2019), 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki 1-8. sınıflar ortak kazanımlarını, Söylemez (2018) de aynı programın kazanımlarını üst düzey düşünme becerileri (ÜDDB) açısından incelemişlerdir. Öğretim programı dışında Türkçe ders kitapları üzerinde de bu bağlamda araştırmaların yapıldığı görülmektedir: Sarıkaya (2021) 8. sınıf, Sarıkaya, Yayan ve Yamaç (2023) 5. ve 6. sınıf, Olukçu ve Yıldız (2022) ortaokul Türkçe ders kitaplarını üst düzey düşünme becerilerinin varlığı açısından incelemişlerdir. Bunların yanı sıra Kanık Uysal'ın (2022) 8. Sınıf Türkçe yazılı sorularının yine aynı beceriler açısından incelediği bir araştırma ile Ünsal ve Kaba'nın (2022) beceri temelli soruların nitelikleri ve bunların öğrenci ve öğretmene yansımaları üzerine yaptıkları araştırma bulunmaktadır. Özdemir'in (2020) araştırmasında ÜDDB'den analitik düşünmenin eğitim ile geliştirilebileceği vurgulanmıştır. Yavaş'ın (2013) araştırmasında 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin ÜDDB ile kitap okuma durumları, tutumları ve inançları arasındaki ilişki incelenmiştir. Soyer (2022), ÜDDB açısından çok satılan çocuk kitapları üzerinde bir araştırma yapmıştır. Bozer Özşarap (2019) da Sokratik sorgulama yönteminin 6. Sınıf Türkçe dersinde uygulanmasının ÜDDB'ne etkisini araştırırken Yurtkulu (2018) da özel yetenekli öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi ile ÜDDB'ni incelemiştir. Yıldırım (2013), ÜDDB'nin geliştirilmesi için Mesnevi'de yararlanılabilecek metaforlar üzerine bir araştırma yapmıştır. Alanyazında üst düzey düşünme becerileri bağlamında Türkçe Dersi Öğretim Programının, Türkçe ders kitaplarının ve yazılı sorularının analiz edildiği görülmektedir.

2018 Türkçe Öğretim Programı'nda üst düzey düşünme becerilerinden eleştirel düşünme, yansıtıcı düşünme, yaratıcı düşünme, yanal düşünme, üst bilişsel düşünme ve analitik düşünme becerileri kazanımlarının yer aldığı görülmektedir (Ünveren Kapanadze, 2019). Öte yandan Söylemez'in (2018) araştırmasında da 2018 Türkçe Öğretim Programı 4-8. sınıf kazanımlarında eleştirel ve yansıtıcı düşünme açısından zengin, yaratıcı düşünmenin az, problem çözmenin ise çok daha az olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışmalarda üst düzey düşünme becerilerinden biri olan karar verme becerisine yönelik bir araştırmanın yapılmadığı görülmektedir. 2024-2025 eğitim öğretim yılında kademeli bir geçişle uygulanmaya başlayan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın üst düzey düşünme becerileri açısından incelenmesine ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla mevcut araştırma ile bu ihtiyacın karşılanacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın üst düzey düşünme becerileri açısından incelenmesi ve bu bağlamda değerlendirilmesidir. Buradan hareketle araştırmanın problem cümlesi şudur:

“Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı alan becerileri öğrenme çıktıları üst düzey düşünme becerilerine yönelik olması bakımından sınıf düzeylerine göre ne durumdadır?”

Araştırmanın alt problem cümleleri şu şekildedir:

1. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı alan becerileri öğrenme çıktıları karar verme becerisine yönelik olması bakımından sınıf düzeylerine göre ne durumdadır?

2. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı alan becerileri öğrenme çıktıları problem çözme becerisine yönelik olması bakımından sınıf düzeylerine göre ne durumdadır?
3. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı alan becerileri öğrenme çıktıları eleştirel düşünme becerisine yönelik olması bakımından sınıf düzeylerine göre ne durumdadır?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeline, çalışma materyaline, verilerin nasıl toplandığı ve analiz edildiğine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın üst düzey düşünme becerileri açısından incelendiği nitel bir araştırmadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması planlanan olgu ya da olgularla ilgili yazılı kaynakların incelenmesini kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 187). Öğretim programının incelenmesinde tarama modellerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, içerisinde çok sayıda elemanın bulunduğu bir evrende evrenin tamamında ya da buradan alınan bir örnekleme gerçekleştirilen tarama işlemlerinden oluşur (Karasar, 2012, s. 79).

İnceleme Nesnesi

Çalışma materyali 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Ders Programı'ndan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Öncelikle üst düzey düşünme becerileri üzerinde alan araştırması yapılmıştır, sonrasında MEB'in Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli beceriler çerçevesi incelenmiştir. Buna göre kavramsal beceriler başlığı altında yer verilen üst düzey düşünme becerilerinin karar verme becerisi, problem çözme becerisi ve eleştirel düşünme becerisinden oluşmaktadır. Beceriler çerçevesine göre karar verme becerisi 6 süreç bileşeninden oluşmaktadır. Karar verme becerisine ilişkin süreç bileşenleri şunlardır: *Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, karara ilişkin bilgi aramak/toplamak, karara ilişkin olası alternatif önermeler/seçenekler oluşturmak, alternatif önermeler/seçenekler üzerinde mantıksal denetleme yapmak, ulaştığı yapıya dayalı seçim yapmak, kararının sonuçlarını üzerinde yansıtma yapmak*. Aynı çerçevede problem çözme becerisinin 5 süreç bileşeni bulunmaktadır ve bu bileşenler şunlardır: *Problemi yapılandırmak, problemi özetlemek, problemin çözümüne yönelik gözleme dayalı/ mevcut bilgiye/veriye dayalı tahmin etmek, problemin çözümüne yönelik önermeler üzerinden akıl yürütmek, problemin çözümüne ilişkin yansıtma/değerlendirmede bulunmak*. Eleştirel düşünme becerisinin de 3 süreç bileşeni bulunmaktadır ve bu bileşenler şunlardır: *Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak, sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek, akıl yürütmeye ulaştığı çıkarımları yansıtmak* (MEB, 2024). Alan becerilerine ait öğrenme çıktılarının üst düzey düşünme becerileri açısından değerlendirilebilmesi için TYMM beceriler çerçevesinde yer alan üst düzey düşünme becerilerinin bahsi geçen süreç bileşenlerinden bir beceri tespit formu oluşturulmuştur.

Üst düzey düşünme becerileri açısından üzerinde inceleme yapılabilmesi için 2024 TYMM Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda alan becerilerini oluşturan dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinin öğrenme çıktıları tablolar hâlinde düzenlenmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği uygulanmıştır. Betimsel analiz ulaşılan verilerin önceden belirlenen temalara uygun olarak yorumlandığı ve özetlendiği analiz tekniğidir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 224). Her bir alan becerisinin öğrenme çıktıları öncelikle karar verme becerisi, sonrasında problem çözme becerisi ve son olarak da eleştirel düşünme becerisinin süreç bileşenleri belirlenmiştir. Veriler analiz edilirken alan becerilerindeki ilgili öğrenme çıktılarının sınıf düzeylerine göre dağılımı da belirlenmiştir. Böylelikle her sınıf düzeyine göre üst düzey düşünme becerilerinin neler olduğu tespit edilmiştir.

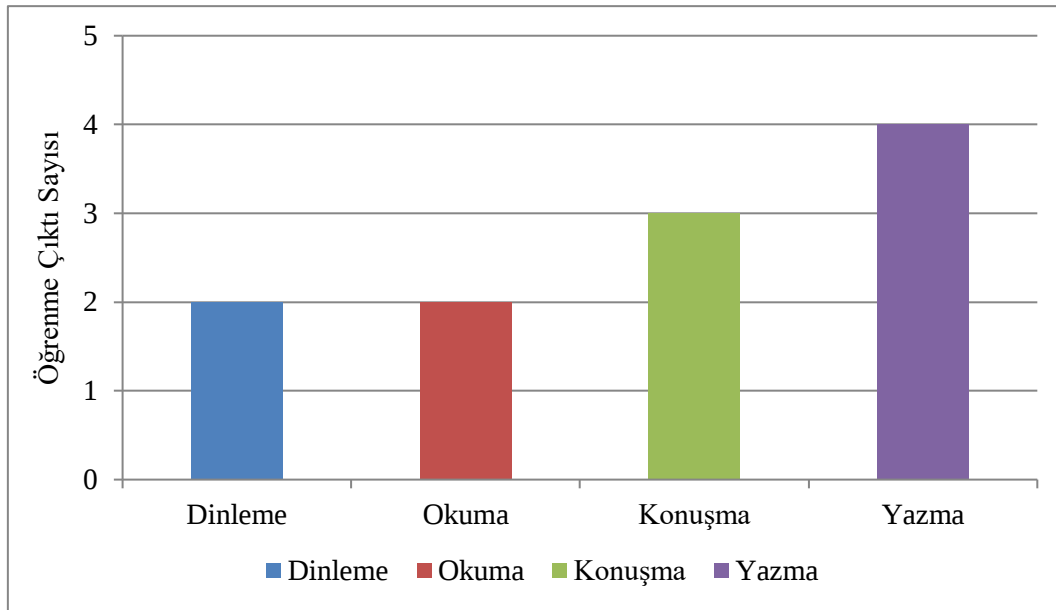
Nitel yöntemlerden biriyle yapılan bir araştırmada geçerliğin en önemli ölçütleri verilerin ve araştırma sürecinin ayrıntılı bir şekilde raporlanması ve araştırmacının sonuca nasıl vardığını açıklamasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 298). Araştırmanın geçerliğini sağlamak amacıyla beceri tespit formu oluşturulmuş, öğrenme çıktıları ilgili bölüme yazılmış ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini belirlemek için betimsel analizle belirlenen beceriler ve beceri tespit formu eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerine yönelik araştırmaları bulunan biri Türkçe eğitiminde doçent, diğeri eğitim programları ve öğretimde doçent olarak görev yapan iki alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Uyuşum yüzdesi formülüne ($\text{Güvenirlilik} = \frac{\text{Görüş birliği sayısı}}{\text{toplam görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı sayısı}}$) (Miles ve Huberman, 2015) göre güvenirlilik değeri 0,90 olarak bulunmuştur. Böylelikle araştırma bulgularının güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler öncelikle sistematik ve açık bir biçimde betimlenir, sonrasında bunlar açıklanır ve yorumlanarak birtakım sonuçlara varılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 224). Bu araştırmada TYMM'de kavramsal beceriler kapsamında yer alan üst düzey düşünme becerilerinin karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerinden oluştuğu belirlenmiştir. Buna TYMM Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı sırasıyla 5, 6, 7 ve 8. sınıf alan becerileri (dinleme, okuma, konuşma ve yazma) öğrenme çıktıları öncelikle karar verme becerisi süreç bileşenleri açısından analiz edilmiştir. Sonrasında aynı işlemler problem çözme ve eleştirel düşünme becerileri öğrenme çıktıları üzerinde de yapılmıştır. Elde edilen bulgular sınıf düzeyleri ve alan becerilerine göre düzenlenmiştir.

Bulgular

Araştırma bulguları Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki üst düzey düşünme becerilerini oluşturan karar verme becerisi, problem çözme becerisi ve eleştirel düşünme becerisi esas alınarak elde edilmiş ve buna göre başlıklar hâlinde sunulmuştur.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Karar Verme Becerisi

TYMM Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programında üst düzey düşünme becerilerinden birisi olan karar verme becerisinin alan becerilerine göre dağılımı Şekil 1 ve Tablo 1'de gösterilmiştir. Karar verme becerisinin alan becerilerine göre dağılımı her sınıf düzeyinde eşit sayıda olduğu için şekiller üzerinde sınıf düzeyi bilgileri verilmemiştir. Bu dağılımın oluşturulmasında alan becerileri öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri esas alınmıştır.

Şekil 2. Karar verme becerisinin alan becerilerine göre dağılımı

TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda karar verme becerisine yönelik olarak dinleme ve izleme becerilerinde ikişer öğrenme çıktısı, konuşma becerisinde 3 ve yazma becerisinde de 4 öğrenme çıktısı bulunmaktadır.

Tablo 1. TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda karar verme becerisinin dağılımı

Beceriler	Öğrenme Çıktıları	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Dinleme	Dinlemede/izlemede materyal seçimini yönetebilme	✓	✓	✓	✓
	Dinlemede/izlemede strateji ve yöntem seçimlerini yönetebilme	✓	✓	✓	✓
Okuma	Okumada materyal seçimini yönetebilme	✓	✓	✓	✓
	Okumada strateji ve yöntem seçimlerini yönetebilme	✓	✓	✓	✓
Konuşma	Konuşmasında amaç ve içeriğe yönelik seçimlerini yönetebilme	✓	✓	✓	✓
	Konuşmasında uygun tepki verebilme	✓	✓	✓	✓
	Konuşmasında çoklu ortam öğeleriyle içerik oluşturabilme	✓	✓	✓	✓
Yazma	Yazılı etkileşiminde uygun tepki verebilme	✓	✓	✓	✓
	Yazısında çoklu ortam öğeleriyle içerik oluşturabilme	✓	✓	✓	✓
	Yazısında düşünceyi geliştirme yollarını kullanabilme	✓	✓	✓	✓
	Yazısında açık ve örtük ifade etmeye yönelik yapıları kullanabilme	✓	✓	✓	✓

Dinleme becerisinin gelişimine yönelik hazırlanan öğrenme çıktıları tüm sınıf düzeylerine göre incelendiğinde karar verme becerisi kapsamında iki öğrenme çıktısının yer aldığı görülmektedir. Bunlar *dinleme/izlemede materyal seçimini yönetebilme* ve *dinlemede/izlemede strateji ve yöntem seçimlerini yönetebilme*dir. Öğrencinin dinleme/izleme etkinliği öncesinde dinleme/izlemenin amacına, süresine, şekline ve ihtiyaçlarına göre analizler yapması ve bu analizlerden elde ettiği çıkarımlardan yola çıkarak dinleme/izleme materyalini, bu süreçte kullanacağı yöntem ve stratejiyi seçmesi sağlanır. Böylelikle öğrenci seçimleri üzerinde üst bilişsel izlemeye bağlı düzenlemeler yapar (MEB, 2024, s. 60).

Okuma becerilerinin gelişimine yönelik olarak TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda her sınıf düzeyinde üst düzey düşünme becerilerinden karar verme becerisine dair *okumada materyal seçimini yönetebilme* ve *okumada strateji ve yöntem seçimlerini yönetebilme*

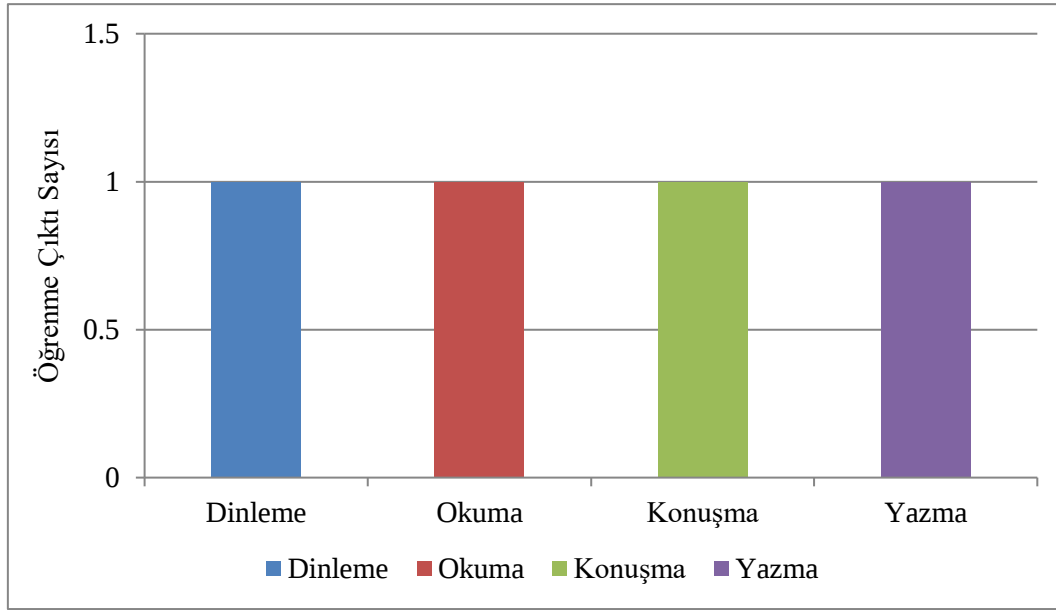
öğrenme çıktıları yer almaktadır. Öğrencinin okuma öncesinde okuma amacını, ilgi ve ihtiyacını, okuma materyalinin özelliklerini, kullanılacak süreyi ve bilgiye erişme imkânlarını analiz etmeleri sağlanır. Analiz sonrasında okunacak metin ve kullanılacak diğer materyaller ile okuma yöntem ve stratejilerinin seçimi yapılır ve öğrenci bu seçimleri üzerinde ihtiyaç duyulması hâlinde üst bilişsel izlemeye bağlı düzenlemeler yapar (MEB, 2024, s. 68).

Konuşma becerisinin gelişimine yönelik olarak TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda her sınıf düzeyinde *konuşmasında amaç ve içeriğe yönelik seçimlerini yönetebilme, konuşmasında uygun tepki verebilme ve konuşmasında çoklu ortam öğeleriyle içerik oluşturabilme* öğrenme çıktıları bulunmaktadır. Konuşmanın amacının belirlenmesi konuşmanın türünün belirlenmesiyle ilişkili olduğundan öncelikli olarak karar verilmesi gereken unsurlardan biridir. Öğrenciye konuşma amacı ve türü belirlenmesinde özgürlük tanınır, konu seçiminde kendi dünyasından hareket etmesine fırsat sunulur. Öğrencinin, sözlü iletişimde aldığı iletiyi çözümledikten sonra vereceği dönütü ve bu dönütü nasıl vereceğini, hangi argümanları kullanacağını planlaması sağlanır. Öğrencinin dijital veya basılı araç ve ortamlarla içerik oluşturma sürecinde bu öğeleri belirlemesi ve bunların işlevlerine göre karar vererek içerik oluşturmaya gerekir (MEB, 2024, s. 76).

TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yazma becerisinin geliştirilmesi amacıyla her sınıf düzeyinde *yazılı etkileşiminde uygun tepki verebilme, yazısında çoklu ortam öğeleriyle içerik oluşturabilme, yazısında düşünceyi geliştirme yollarını kullanabilme ve yazısında açık ve örtük ifade etmeye yönelik yapıları kullanabilme* öğrenme çıktıları yer almaktadır. Yazılı etkileşimde öncelikle öğrencinin aldığı iletiyi anlam ve içerik açısından çözümlemesi ve sonrasında buna yönelik vereceği tepkiyi (dönütü) nasıl, hangi araç ve bilgiyle vermesi gerektiğini planlaması beklenir. Öğrencinin grafik, resim, fotoğraf harita gibi görsel; müzik, ses kaydı ve video gibi görsel ve işitsel öğelerden uygun olanlarını belirleyerek içerik oluşturabilmesi gerekir. Yazma amacına uygun düşünceyi geliştirme yollarından birini belirleyen öğrencinin bunları metnin bütünüyle ve birbiriyle uyumlu olacak şekilde kullanabilmesi gerekir. Yazılı üretimde veya yazılı iletişimde anlatılmak istenen kimi zaman açık ve anlaşılır kimi zaman da örtülü ifadelerle anlatılır. Öğrencinin atasözü, deyim, söz sanatları gibi destekleyici unsurları kullanması sağlanır. Bunun yanı sıra bütün ifadelerinde anlam ilişkilerini doğru kurmasına önem verilir (MEB, 2024, s. 85).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Problem Çözme Becerisi

TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer verilen üst düzey düşünme becerilerinden biri problem çözme becerisidir. Bu becerinin alan becerilerine ve sınıf düzeylerine göre dağılımı Şekil 2 ve Tablo 2'de sunulmuştur. Problem çözme becerisinin alan becerilerine göre dağılımı her sınıf düzeyinde eşit sayıda olduğu için şekiller üzerinde sınıf düzeyi bilgileri verilmemiştir. Bu dağılımın oluşturulmasında alan becerileri öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri esas alınmıştır.

Şekil 3. Problem çözme becerisinin alan becerilerine göre dağılımı

Tablo 2. TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda problem çözme becerisinin dağılımı

Beceriler	Öğrenme Çıktıları	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Dinleme	Dinlediğindeki/izlediğindeki probleme çözüm üretebilme	✓	✓	✓	✓
Okuma	Metindeki probleme çözüm üretebilme	✓	✓	✓	✓
Konuşma	Problem çözümüne yönelik konuşma yapabilme	✓	✓	✓	✓
Yazma	Problem çözümüne yönelik yazabilme	✓	✓	✓	✓

Dinleme becerisinin gelişimine yönelik hazırlanan öğrenme çıktıları tüm sınıf düzeylerine göre incelendiğinde problem çözme becerisi kapsamında *dinlediğindeki/izlediğindeki probleme çözüm üretebilme* ifadesinin yer aldığı görülmektedir. Problem olarak tanımlanan durum veya olaya yönelik olarak alternatif çözümler üretilir ve bunlardan en uygun olanı çözüm olarak seçilerek buna ilişkin değerlendirme ve yansıtma yapılır (MEB, 2024, s. 68).

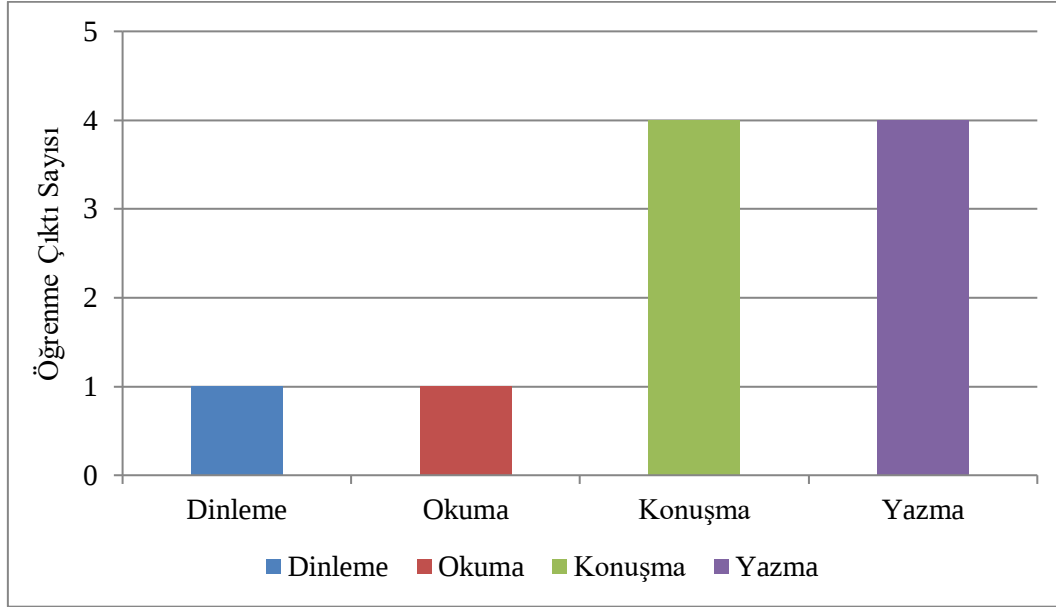
TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı okuma becerisi öğrenme çıktıları problem çözme becerisi açısından incelenmiş ve *metindeki probleme çözüm üretebilme* ifadesi tespit edilmiştir. Metin içerisinde problem olarak tanımlanan durum veya olay öğrencinin gözünden özetlenerek netleştirilir. Probleme ilişkin alternatif çözümler geliştirilir ve bunlardan en uygunu seçilerek üzerinde değerlendirme ve yansıtma yapılır (MEB, 2024, s. 74).

Konuşma becerisinin gelişimi için hazırlanan öğrenme çıktıları problem çözme becerisi açısından incelendiğinde her sınıf düzeyinde *problem çözümüne yönelik konuşma yapabilme* ifadesinin yer aldığı görülmektedir. Buna göre öğrencinin ürettiği alternatif çözümler içerisinde akıl yürütme yoluyla en uygununu seçmesi sağlanır (MEB, 2024, s. 79).

Yazma becerisinin gelişimi kapsamında problem çözme becerisi ile ilgili olarak öğrenme çıktıları incelendiğinde *problem çözümüne yönelik yazabilme* ifadesinin bulunduğu görülmektedir. Yazılı üretimde kullanılabilen becerilerden olan problem çözümüne yönelik yazma becerisi ile öğrencinin, ürettiği çözümler içerisinde akıl yürütme yoluyla en uygun olanını tespit etmesi sağlanır (MEB, 2024, s. 84).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Eleştirel Düşünme Becerisi

Eleştirel düşünme becerisi TYMM Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programında ele alınan üst düzey düşünme becerilerinden birisidir. Bu becerinin alan becerilerine ve sınıf düzeylerine göre dağılımı Şekil 3 ve Tablo 3'te sunulmuştur. Eleştirel düşünme becerisinin alan becerilerine göre dağılımı her sınıf düzeyinde eşit sayıda olduğu için şekiller üzerinde sınıf düzeyi bilgileri verilmemiştir. Bu dağılımın oluşturulmasında alan becerileri öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri esas alınmıştır.

Şekil 4. Eleştirel düşünme becerisinin alan becerilerine göre dağılımı

TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda eleştirel düşünme becerisine yönelik olarak dinleme ve okuma becerilerinde birer öğrenme çıktısı bulunurken konuşma ve yazma becerilerine ait dörder öğrenme çıktısı bulunmaktadır.

Tablo 3. TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Ders Programı'nda eleştirel düşünme becerisinin dağılımı

Beceriler	Öğrenme Çıktıları	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Dinleme	Dinlediğini/izlediğini eleştirebilme	✓	✓	✓	✓
Okuma	Metni eleştirebilme	✓	✓	✓	✓
Konuşma	Konuşma sürecini yönetebilme	✓	✓	✓	✓
	Sözlü olarak tartışmaya katılabilme	✓	✓	✓	✓
	Eleştirisini sözlü olarak ifade edebilme	✓	✓	✓	✓
	Problem çözümüne yönelik konuşma yapabilme	✓	✓	✓	✓
Yazma	Yaratıcı yazı yazabilme	✓	✓	✓	✓
	Yazılı üretiminde ve yazılı etkileşiminde tartışabilme	✓	✓	✓	✓
	Eleştirisini yazılı olarak ifade edebilme	✓	✓	✓	✓
	Problem çözümüne yönelik yazabilme	✓	✓	✓	✓

Dinleme becerisinin gelişimine yönelik hazırlanan öğrenme çıktıları tüm sınıf düzeylerine göre incelendiğinde eleştirel düşünme becerisi kapsamında *dinlediğini/izlediğini eleştirebilme* ifadesinin yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda dinleme/izleme yoluyla alınan ileti içeriğinin belirlenen bir özelliği ile buna yönelik ön bilgilerden hareketle ulaşılan norm karşılaştırılır ve sorgulanır. Bunun sonunda bir

yargıya varılır ve ihtiyaç duyulursa eleştirilen özelliğe alternatif geliştirilir. Sürecin sonunda olumlu yargıları ya da geliştirdikleri alternatifin sebeplerini sunarlar (MEB, 2024, s. 67).

TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı okuma becerisi öğrenme çıktıları eleştirel düşünme becerisi açısından incelenmiş ve *metni eleştirebilme* ifadesi tespit edilmiştir. Öncelikle metne ait bir özellik belirlenir ve ön bilgilerden hareketle bir norm bulunarak özellik ve norm arasında karşılaştırma yoluyla sorgulama yapılır. Sorgulama sonunda bir yargıya ulaşılır ve ihtiyaç duyulması durumunda alternatifler üretilir. Sürecin sonunda öğrenciler olumlu yargıları ya da ürettikleri alternatiflerin sebeplerini sunarlar (MEB, 2024, s. 74).

Konuşma becerisinin gelişimi için hazırlanan öğrenme çıktıları eleştirel düşünme becerisi açısından incelendiğinde her sınıf düzeyinde *konuşma sürecini yönetebilme, sözlü olarak tartışmaya katılabilme, eleştirisini sözlü olarak ifade edebilme* ve *problem çözümüne yönelik konuşma yapabilme* ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. Öğrenci sorgulanan problem, durum, konu, olay vb. ile alakalı kavranmayan yerlere netlik kazandırmak için dışarıdan bir yönlendirme yapılmadan sorular sorar. Öğrencinin sözlü tartışmaya katılabilmesi için öncelikle mantıklı temellere dayalı önermelerde bulunması ve sonrasında konuyla ilgili diğer görüşleri anlaması, önyargısız davranarak varsa bu görüşlerdeki geçersizlikleri ve tutarsızlıkları belirlemesi istenir. Son olarak da yapılan önermeleri kabul etmesi veya çürütmesi beklenir. Öğrencinin eleştirisini sözlü olarak ifade edebilmesi için öncelikle üzerinde odaklanılacak bir konu, olay veya durum ve buna ilişkin bir ölçütü tespit etmesi sağlanır. Kendisi ön bilgilerinden hareketle belirlediği ölçütü ve belirlediği konu, olay veya durumu karşılaştırır ve sonunda bir kaniya varır. Öğrenciden -ihtiyaç duyulan durumlarda- eleştiride bulunduğu özelliğe alternatif geliştirmesi, akıl yürüterek ulaştığı yargıyı ya da geliştirdiği alternatifi gerekçeler sunarak konuşmasında anlatması beklenir. Öğrencinin probleminin çözümüne yönelik konuşma yapabilmesi için öğrenciden problemi tanımlayıp özetledikten sonra çözümüne yönelik olarak alternatifler geliştirmesi ve akıl yürütme yoluyla bunlar içerisinde en uygun olanını seçmesi sağlanır. Son olarak öğrenciden problemin çözümü ve çözüm sonrasına ait değerlendirmelerini hedef kitle, konu, amaç vb.ne göre sözlü olarak anlatması beklenir (MEB, 2024, s. 75-79).

Yazma becerisinin gelişimine yönelik hazırlanan öğrenme çıktıları tüm sınıf düzeylerine göre incelendiğinde eleştirel düşünme becerisi kapsamında *yaratıcı yazı yazabilme, yazılı üretiminde ve yazılı etkileşiminde tartışabilme, eleştirisini yazılı olarak ifade edebilme* ve *problem çözümüne yönelik yazabilme* ifadelerinin bulunduğu görülmektedir. Yaratıcı yazı yazabilmesi için öğrenciden özgün diyaloglar, karakterler ve çözümler üreterek yazılarında bunlara yer vermesi beklenir. Öğrenci, bilinen anlatımlardan farklı olacak şekilde yaratıcı yazma yeteneklerini kullanarak yeni metin türleri ve yazı tarzları üretebilir. Öğrencinin yazılı üretim ve etkileşiminde tartışabilmesi için öncelikle görüşlerini mantıklı bir temele dayandırması sağlanır ve sonrasında önyargısız bir yaklaşımla diğer görüşleri anlaması, varsa geçersiz görüşleri ve tutarsızlıkları belirlemesi istenir. Son olarak da önermeleri kabul etmesi ya da çürütmesi beklenir. Öğrencinin eleştirisini yazılı olarak ifade edebilmesi için üzerinde odaklanacağı konu, olay veya durum ve buna ilişkin ölçütü tespit etmesi sağlandıktan sonra öğrenci ön bilgilerini kullanarak seçtiği ölçüt ile belirlenen konu, olay veya durumu karşılaştırır ve bir yargıya ulaşır. Öğrenciden ihtiyaç duyulması hâlinde eleştiride bulunduğu özelliğe alternatif üretmesi, akıl yürüterek ulaştığı yargıyı ya da geliştirdiği alternatifi gerekçeler sunarak yazısında ifade etmesi beklenir. Problem çözümüne yönelik yazabilmesi için de öğrencinin problem çözümü ve çözüm sonrasına ait değerlendirmelerini hedef kitle, konu, amaç vb.ne göre yazılı olarak anlatması beklenir (MEB, 2024, s. 83-84).

Sonuç

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın üst düzey düşünme becerileri açısından incelendiği araştırmada öncelikle her sınıf düzeyinde yer verilen karar verme becerileri ele alınmıştır. Anlama becerilerini oluşturan dinleme ve okumada öğrencilerin materyal seçimi ile uygun strateji ve yöntemlerin seçilerek yönetilmesine dair karar verme becerisinin kazandırılması hedeflenmektedir. Dinleme ve okuma öncesinde öğrenci bu etkinliğin amacına, süresine, şekline ve ihtiyaçlarına uygun analizler yaparak amaca hizmet eden materyal ile yöntem ve stratejiyi seçebilmeli ve bu seçimleri üst bilişsel izlemeye bağlı düzenlemelerle yönetebilmelidir. Anlatma becerilerinden biri olan konuşmada öğrenci konuşma amacına ve içeriğine dair seçimlerini yönetebilmeli, uygun tepki verebilmeli ve konuşması için çoklu ortam öğeleriyle içerik oluşturabilmelidir. Öğrenci üst düzey düşünme becerilerini geliştirebilmek için konuşma sürecinde işe koşulacak gerek içerik ve gerekse tepki bağlamında bütün bileşenlere kendisi karar verebilmelidir. Programa göre öğrencinin yazmada karar verme becerisini kullanmak ve geliştirebilmek için yazılı etkileşime uygun bir çerçevede tepki verebilmeli, çoklu ortam öğeleriyle içerik oluşturabilmeli ve bu doğrultuda da düşünceyi geliştirme yolları ile açık ve örtük ifade yapılarını kullanabilmelidir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı karar verme becerisi dil becerilerinin gelişimi açısından incelenmiş, her bir dil becerisinde karar vermenin gerekli olduğu tüm aşamalar ayrıntılarıyla sunulmuştur. Karar verme becerisi öğrencilere kazandırılması gereken önemli üst düzey düşünme becerilerinden birisidir. Özel'e (2009) göre karar verme becerisinin geliştirilebilmesi için bireyin öncelikle bir problemle karşılaşması, bunun çözümüne yönelik olarak birden çok yolun olduğunu ve bunlardan birisini seçmek için özgür bir iradeye sahip olunması gerektiğine vurgu yapar. Nitekim Koyuncu Şahin ve Akman (2018) da etkinliklerde çocuklara karar verme hakkı verildiğinde öğretmenin karar verme durumlarına kıyasla çocukların daha iyi düşündüklerini ifade etmektedirler.

Problem çözme becerisi üst düzey düşünme becerilerinden birini oluşturmaktadır. TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı incelendiğinde bütün dil becerilerinde ve her sınıf düzeyinde problem çözme becerisine yer verildiği görülmektedir. Dinleme ve okuma becerilerinde öğrenciden, algıladıkları probleme yönelik bir çözüm üretebilmeleri beklenmektedir. Konuşma ve yazma becerilerinde ise öğrenciden var olan problemin çözümüne yönelik ilgili beceri alanında kendilerini ifade etmeleri istenir. Öğrencinin probleme çözüm üretebilmesi için öncelikle problem olarak görülen bir durum veya olayın varlığını anlamalı ve bunun çözümüne yönelik olarak da alternatifler geliştirmelidir. İşte bu alternatif geliştirme sürecinde öğrenci düşünsel anlamda zihnini aktif kılarak üst düzey düşünme becerilerini devreye sokacaktır. İnsanlar günlük yaşantılarında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır ve bazen destek alarak bazen de kendi çabalarıyla sorunu gidermektedir. Sosyal bir varlık olan insanın özellikle güçlü iletişim becerilerine ihtiyaç duyulduğu bu çağda problem çözme becerisine sahip olması gerekmektedir. Türkçe dersi de örnek senaryolar üzerinden öğrencilerin problemin çözümüne yönelik alternatifler geliştirmesi açısından en uygun derstir. Öğrenci dinleyerek veya okuyarak karşılaştığı probleme alternatif çözümler üretir ve bunların içerisinde en uygun olanını seçer, konuşma ve yazma yoluyla da problemin çözümü üzerinde ifadeler kullanır. TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bütün dil becerilerinin gelişiminde problem çözme becerisinin dikkate alındığı görülmektedir. Ancak Söylemez'in (2018), araştırmasında 2018 TDÖP'de yer alan anlama becerileri kazanımlarının problem çözme becerisi bakımından oldukça yetersiz olduğu belirlenirken Bayrak Özmütlu ve Kanık Uysal'ın (2021) araştırmalarında Türkçe ders kitaplarında problem çözme becerilerine yönelik etkinliklerin düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Benzer doğrultuda Yağmur'un (2009) araştırmasında öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin gelişimde Türkçe ders kitaplarının yetersiz kaldığı belirlenirken Küçükaydın ve İşcan'ın (2017) araştırmasında da Türkçe dersi öğrenci çalışma kitabındaki etkinliklerin öğrencilerin temel düzeydeki becerilerin kazanımına yönelik olduğu belirtilmektedir. Temizkan'ın (2014) çalışmasında problem çözme

becerisinin Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerde oldukça sınırlı sayıda yer verildiğine dikkat çekilmiştir. Ders kitapları üzerinde yapılan bu araştırmalar Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda problem çözme becerisini de kapsayan üst düzey düşünme becerilerinin gelişimine yönelik öğrenme çıktılarının yer almasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Erdem ve Genç'in (2015) araştırmasında lise öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ile problem çözme becerileri arasında pozitif yönde bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu, 2024 TDÖP'de üst düzey düşünme becerileri kapsamında eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerine yer verilmesinin önemini destekler niteliktedir.

TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda üst düzey düşünme becerilerine yer verilmiş incelendiği araştırmada bu beceri alanlarından bir diğeri eleştirel düşünme becerisidir. Bilgi çağı olarak da nitelendirilen içinde bulunduğumuz dönem, tarihte bilgiye en kolay ulaşılan dönemdir. Bilişim teknolojilerinden yaşanan hızlı ilerleme insanlarda, karşısına çıkan bilginin doğruluğunu ve güvenilirliğini sorgulama ihtiyacını hissettirmektedir. Bu bağlamda gençlerin de okulda eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim almalarını gerektirmektedir. Türkçe dersinde öğrenci dinlediğinin ya da izlediğinin bir özelliğini eleştirebilir ve buna alternatifler geliştirebilir. Anlama becerilerinde olduğu kadar konuşma ve yazma becerilerinde de eleştirel düşünmenin ayrı bir önemi vardır. Çünkü birey yazılı ve sözlü anlatımda önermelerini mantıklı temellere dayandırmalı, diğer görüşleri anlamalı ve eğer varsa bu görüşlerdeki tutarsızlıkları veya geçersizlikleri önyargıdan bağımsız bir şekilde ifade etmelidir. Öğrenci eleştiride bulunduğu konu ya da duruma sağlam gerekçelere dayalı alternatifler geliştirmeli ve bunlar içerisinden çözüme en uygun olanı yine gerekçesiyle birlikte sunabilmelidir. Bu yaklaşımla öğrencinin sürece etkin katılımı sağlanmaktadır. Öte yandan eleştirel düşünme becerisi sosyal yaşamda da ihtiyaç duyduğu önemli beceri alanlarından birisidir. Dolayısıyla Türkçe dersi hem öğrencilerin kendilerini akıcı bir Türkçeyle etkili bir şekilde ifade edebilmelerinde hem de aldıkları iletileri doğru anlayarak yorumlayabilmeleri ve bunlara farklı bakış açıları kazandırabilmelerinde etkilidir. Bu bağlamda TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programının, öğrenme yaşantılarındaki açıklayıcı ifadelerle eleştirel düşünme becerilerinin gelişimine hizmet ettiği görülmektedir. Tozduman Yaralı'ya (2020) göre öğrencilerin yaşları ilerledikçe eleştirel düşünme becerileri de gelişmektedir. Sur'un (2021) araştırmasında 5, 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin eleştirel düşünme becerisinin gelişimi açısından yeterli olduğu ancak 8. sınıf Türkçe ders kitabında bunun yetersiz olduğu belirlenmiştir. Böylelikle mevcut araştırmada vurgulanan eleştirel düşünme becerisinin gelişimine bu araştırmada da önem verildiği görülmektedir. Hezen'in (2009) araştırmasında 1-5. Sınıflar TDÖP ve Kılavuzu'nda yer alan kazanımlarda %19,58 oran ile bütün sınıf düzeylerinde en fazla eleştirel düşünme becerisine ait olduğu tespit edilmiştir ve bu sonuç mevcut araştırmada 2024 TDÖP'de eleştirel düşünmeye verilen öneme yönelik bulguyla aynı doğrultudadır. Ancak Benzer'in (2019) araştırmasında eleştirel düşünme becerisinin Türkçe ders kitaplarında yer verilmemesine dikkat çekilirken Başoğlu ve Mutlu'nun (2012) araştırmasında da Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerin öğrencilerde merak uyandırmadığı ve onları düşünmeye yöneltmediği ifade edilmiştir.

Araştırma sonunda TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda dil becerilerinin yanında soran, sorgulayan, düşünen, eleştiren, tartışan, tarafsız bir yaklaşım sergileyerek bildiklerini ve düşüncelerini ifade eden bireylerin yetiştirilmesi için üst düzey düşünme becerilerinin gelişimine de yer verildiği tespit edilmiştir. Bu tespit Ünveren Kapanadze'nin (2019) bulgularıyla aynı doğrultudadır. Benzer şekilde Kurudayıoğlu ve Çetin'in (2015) araştırmasında da TDÖP ile Türkçe Dersi Çalışma Kitabında bulunan etkinliklerin anlama ve anlatma becerileri ile temel becerileri (üst düzey beceriler) gelişimine yönelik hazırlandığı tespit edilmiştir. Özdemir'in (1998) çalışmasında sınıf düzeyinin artmasıyla birlikte düşünme becerilerinin niceliğinin ve niteliğinin de artması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Ancak Olukçu ve Yıldız'ın (2022) araştırmalarında Türkçe ders kitaplarının üst düzey düşünme becerileri kavramları açısından yetersiz olduğu belirlenmiştir. Kanık Uysal'ın (2022)

araştırmasında da 8. Sınıf Türkçe sınav kâğıtlarında güncellenen Bloom taksonomisi bilişsel alan basamaklarından üst düzey düşünme becerileri açısından yalnız yaratma basamağında soru bulunurken değerlendirme ve çözümleme basamaklarına dair soru bulunmadığı; PISA okuma becerileri yeterlik düzeylerine ilişkin üst düzey düşünme becerilerinden 5. ve 6. seviyede sorunun yer almadığı belirlenmiştir. Benzer şekilde Bozkurt, Uzun ve Lee'nin (2015) araştırmalarında Türkçe ders kitaplarında en sık karşılaşılan soru çeşitlerinin bilgiye ulaşma ve hatırlama seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan Yavaş'ın (2013, s. 70) çalışmasında da kitap okuma alışkanlığı kazanan, okumaya yönelik olarak olumlu tutuma sahip öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin de buna paralel olarak gelişeceğine dikkat çekilmektedir. Bu durum ders kitaplarının hazırlanması, ölçme-değerlendirme ve dersin işleniş gibi tüm basamaklarda MEB Türkçe Dersi Öğretim Programının esas alınması konusunda hassasiyet gösterilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı üst düzey düşünme becerilerini oluşturan beceriler bazında incelendiğinde en fazla öğrenme çıktısının karar verme becerisinde (16), ikinci olarak eleştirel düşünme becerisinde (10) ve son olarak problem çözme becerisinde (4) olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Bayram Baki'nin (2014) araştırmasında da öğrencilerin zekâ türlerinin gelişimine yönelik olması açısından etkinliklerin dağılımında dengesizliğin bulunduğu belirlenmiştir. Ancak Ünveren Kapanadze'nin (2019) araştırmasında 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda en sık yer verilen üst düzey düşünme becerisinin eleştirel düşünme becerisinin olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sonunda üst düzey düşünme becerilerine ait öğrenme çıktılarının dil becerilerindeki dağılımına bakıldığında en fazla yazma becerisinde (9), sonra konuşma becerisinde (8) ve son olarak anlama becerilerini oluşturan dinleme (4) ve okuma (4) becerilerinde olduğu belirlenmiştir. Üst düzey düşünme becerileri algılanan bir durum, olay ya da sorunu tarafsızca eleştirmek, değerlendirmek, buna çözüm üretmek ve karar vermek için ihtiyaç duyulan ve geliştirilmesi gereken becerilerdir. Bahsi geçen beceriler konuşma ve yazma etkinliklerinde daha baskın bir şekilde kendini göstermektedir. Çünkü öğrenci yazılı/sözlü yolla anlatarak eleştirecek, geliştirdiği fikri sunacak, sorunlara getirdiği çözüm önerilerini aktaracaktır. Bu nedenle üst düzey düşünme becerilerine ait öğrenme çıktılarının anlatma becerilerinde daha sık yer verilmesinin yerinde olduğu düşünülmektedir. Benzer şekilde Wade (1995), eleştirel düşünme eğitiminde bilhassa yazılı anlatım çalışmalarının eleştirel düşünme yoluyla farklı görüşlerin geliştirilebilmesine yönelik uygun ortamların sağlanması açısından en temel aktörlerden biri olduğunu belirtmektedir. Ancak Söylemez'in (2018) araştırmasında 2018 TDÖP'de nitelik ve nicelik bakımından en zengin kazanımların okuma becerisi kapsamında bulunduğu ve üzerinde en az durulan becerinin de konuşma becerisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca aynı çalışmada yazma becerisi kazanımlarının problem çözme ve eleştirel düşünme bakımından zayıf olduğu belirtilmektedir. Mevcut çalışmada ise üst düzey düşünme becerilerinin en yoğun olduğu beceri alanları sırasıyla yazma sonrasında konuşma ve anlama becerileri olarak belirlenmiştir. O hâlde TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı anlatma becerilerine yönelik öğrenme çıktılarının 2018 TDÖP'ye göre üst düzey düşünme becerileri açısından daha zengin olduğu görülmektedir.

Yapılan çalışmadan hareketle Türkçe dersinde üst düzey düşünme becerilerinin gelişimine yönelik olarak şu öneriler geliştirilebilir:

1. TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda üst düzey düşünme becerilerine yönelik öğrenme çıktıları, yaşantı çerçevelerinde ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur. Ayrıca programda her sınıf seviyesinde ve her dil becerisinin gelişimine yönelik ilgili öğrenme çıktılarının yer aldığı görülmektedir. Ancak programda üst düzey düşünme becerilerinin karar verme, eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri ile sınırlı tutulduğu görülmüştür. Bunlar dışındaki yaratıcı düşünme, yansıtıcı düşünme ve analitik düşünme gibi düşünme becerilerine yönelik öğrenme çıktılarına da Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer verilmelidir.

2. Araştırmada üst düzey düşünme becerilerini oluşturan karar verme, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin her sınıf düzeyinde eşit dağılımının yapıldığı görülmektedir. Örneğin eleştirel düşünme becerisine yönelik süreç bileşenlerinin yer aldığı öğrenme çıktı sayısı her sınıf düzeyinde eşit şekilde verilmiştir. Hâlbuki öğrencilerin yaşları ilerledikçe eleştirel düşünme becerileri de artmaktadır. Bu nedenle bu kapsamdaki süreç bileşenlerinin 5. Sınıftan 8. Sınıfa doğru artan sayıda verilmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir.
3. TYMM 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda anlatma becerileri öğrenme çıktıları üst düzey düşünme becerileri açısından anlama becerilerine oranla çok daha zengin durumdadır. Öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini anlatma becerilerine yansıtabilmeleri için anlama becerilerinin bu bağlamda gelişmesi gerekmektedir. Dolayısıyla programda anlama becerileri öğrenme çıktılarının da üst düzey düşünme becerileri açısından zenginleştirilmesi gerekmektedir.
4. Araştırmada problem çözme becerisine yönelik süreç bileşenlerinin diğerlerine göre çok daha az olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin karşılaştıkları problemlere alternatif çözümler üretme noktasında yaratıcı ve üretken olabilmeleri için Türkçe dersinde buna yönelik eğitim verilmeli ve bunun için de öncelikle öğretim programında problem çözme becerilerinin gelişimine daha fazla ağırlık verilmelidir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nde belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergede *Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler* başlığı altında açıklanan eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Yazarların Katkı Oranı

Araştırma tek yazarlıdır.

Çıkar Çatışması

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Arı, G. (2017). Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (ortaokul) okuma kazanımlarının değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(4), 685-703.
- Aydın, N. & Yılmaz, A. (2010). Yapılandırıcı yaklaşımın öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 57-68.
- Bayram, B. & Baki, Y. (2014). Ortaokul 6. sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitabının çoklu zekâ kuramı açısından değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 9, 113-147.
- Bayrak Özmutlu, E. & Kanık Uysal, P. (2021). Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerin düşünme becerileri açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 52, 518-543.
- Benzer, A. (2019). Türkçe ders kitaplarının PISA okuma yeterlik düzeyleri ile imtihanı. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 7(2), 96-109.
- Bozer Özşarap, E. N. (2019). *Ortaokul 6. Sınıf Türkçe dersinde Sokratik sorgulama yöntemi uygulamasının üst düzey düşünme becerilerine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bozkurt, B. Ü., Uzun, G. L. & Lee, Y. (2015). Korece ve Türkçe ders kitaplarındaki metin sonu sorularının karşılaştırılması: PISA 2009 sonuçlarına dönük bir tartışma. *International Journal of Language Academy*, 3(9), 295-313.
- Certel, Z., Çatıkkaş, F. & Yalçinkaya, M. (2011). Beden eğitimi öğretmen adaylarının duygusal zekâ ile eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 13(1), 74-81.
- Costa, A. L. (2006). Five themes in a thought-full curriculum. *Thinking Skills and Creativity*, 1, 62–66.
- Dağlıoğlu, H. E. & Çakır, F. (2010). Erken çocukluk döneminde düşünme becerilerinden planlama ve derin düşünmenin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 32(144), 28-35.
- Demirel, G. & Yağmur, K. (2017). Uluslararası PIRLS uygulamaları ölçütlerine göre Türk öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin değerlendirilmesi. *Journal of Language Education and Research*, 3(2), 95-106.
- Doğanay, A. & Ünal, F. (2006). Eleştirel düşünmenin öğretimi. A. Şimşek (Ed.), *İçerik türlerine dayalı öğretim içinde* (s. 209-261). Nobel Yayın-Dağıtım.
- Erdem, A. R. & Genç, G. (2015). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri ile eleştirel düşünme becerileri arasındaki ilişki. *OPUS - Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 32-44
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 32, 127-146.
- Hezen, E. (2009). *İlköğretim 1-5. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu'nun öğelerinin öğretim programında yer alan temel becerileri geliştirmeye uygunluğu*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kanık Uysal, P. (2022). Türkçe dersi sınavlarında yer alan soruların üst düzey düşünme becerileri açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10(1), 136-156.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayınları.
- Korkut, F. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23), 177-184.
- Koyuncu Şahin, M. & Akman, B. (2018). Erken çocukluk döneminde düşünme becerilerinin gelişimi. *Millî Eğitim Dergisi*, 47(218), 5-20.
- Kurudayıoğlu, M. & Çetin, Ö. (2015). Temel beceriler ve Türkçe öğretimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 1-19.
- Küçükaydın, M. A. & İşcan, A. (2017). İlköğretim 3. sınıf Türkçe ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitabının yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına uygunluk düzeyi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(1), 1-13.
- Lewis, A. & Smith, D. (1993). Defining higher-order thinking. *Theory into Practice*, 32(3), 131–137.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi* (Akbaba Altun, S. ve Ersoy, A., Çev. Ed.), Pegem.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2024). *Kavramsal beceriler*. <https://tymm.meb.gov.tr/-beceriler/kavramsal-beceriler>

- Millî Eğitim Bakanlığı (2024). *Türkiye yüzyılı maarif model 2024 ortaokul Türkçe dersi öğretim programı (5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. MEB.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri (İzmir Menemen örneği). *Turkish Studies*, 8(7), 355-362.
- Olukçu, E. & Yıldız, D. (2022). Üst düzey düşünme becerileri kavramları bağlamında Türkçe ders kitaplarının incelenmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 224-246.
- Özdemir, O. (2020). Türkçe eğitiminde geliştirilmesi gereken bir üst düzey düşünme becerisi: Analitik düşünme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 950-971.
- Özdemir, E. (1998). *Eleştirel okuma*. Ümit.
- Özdere, Ö. (2011). *İlköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde düşünme becerilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özel, M. (2009). *Ergenlerin denetim odaklarına ve algıladıkları ebeveyn çocuk yetiştirme tutumuna göre karar verme biçimlerinin incelenmesi: Darıca İlçesi Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıkaya, B. (2021). 8. Sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin üst düzey düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1)- 71-89.
- Schreglmann, S. (2016). *Konu temelli eleştirel düşünme öğretimi özelliğine sahip eğitsel arayüz ile desteklenmiş eğitim yazılımının akademik başarı, eleştirel düşünme eğilimi ve düzeyine olan etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soyer, H. M. (2022). *Çok satılan çocuk kitaplarında üst düzey düşünme becerileri üzerine bir inceleme*. Yüksek lisans tezi. Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Söylemez, Y. (2018). 2018 Türkçe dersi öğretim programı'ndaki kazanımların üst düzey düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 63, 345-384.
- Sur, E. (2021). Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküleyici metinlerin eleştirel düşünme becerisi kazandırma bağlamında incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(1), 403-422.
- Türk Dil Kurumu (2024). *Güncel Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Temizkan, M. (2014). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının Türkçe dersi öğretim programındaki temel beceriler açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(1), 49-72.
- Tozduman Yaralı, K. (2020). Gelişimsel açıdan eleştirel düşünme ve çocuklarda eleştirel düşünmenin desteklenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 454-479.
- Ünsal, S. & Kaba, S. (2022). The Characteristics of The Skill Based Questions and Their Reflections on Teachers and Students. *Kastamonu Education Journal*, 30(2), 273-282.
- Ünveren Kapanadze, D. (2019). 2018 Türkçe öğretim programındaki kazanımların üst düzey düşünme becerileri bağlamında incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 50(230), 605-627.
- Wade, C. (1995). Using writing to develop and assess critical thinking. *Teaching of Psychology*, 22(1), 24-28.

- Yağmur, K. (2009). Türkçe ders kitapları dil gelişimini ne oranda desteklemektedir. *Cito Eğitim: Kuram ve Uygulama*, 2, 53-64.
- Yavaş, S. (2013). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin kitap okuma alışkanlıkları ile üst düzey düşünme becerileri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, A. & Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, K. (2013). *Mesnevi'de üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesi için faydalanılabilecek metaforların incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yurtkulu, T. (2018). *Özel yetenekli öğrencilerin üst düzey düşünme becerileri ile eleştirel düşünme eğilimi: Karma yöntem araştırması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Extended Abstract

Introduction

High-level thinking is a type of thinking that enables a person to be aware of their own thinking processes and to improve them by controlling them, and aims to enable the person to use these processes more beneficially in order to achieve more qualified learning (Güneş, 2012). The curriculum, one of the important components of education, creates a framework for the entire system by determining the course curriculum, objectives and achievements in accordance with the general goals of education (Arı, 2017). One of the most important goals of the Turkish education system is to develop students' higher-order thinking skills, and Turkish language lessons have a very important place in this context. The aim of the research is to examine the Türkiye Century Education Model 2024 Secondary School Turkish Course Curriculum in terms of higher-order thinking skills and to evaluate it in this context.

Research Model

In this study, in which the TCEM 2024 Secondary School Turkish Course Curriculum was examined in terms of higher-order thinking skills, the document analysis method, one of the qualitative research methods, was used. Document analysis involves examining written sources related to the phenomenon or phenomena planned to be investigated (Yıldırım & Şimşek, 2011, p. 187). In examining the curriculum, the general screening model was used. This model consists of scanning operations performed on the entire universe or on a sample taken from it in a universe containing a large number of elements (Karasar, 2012, p. 79).

Object of Review

The study material consists of the TCEM 2024 Secondary School Turkish Course Program.

Data Collection

The research data was collected through document review. Firstly, field research was conducted on higher-order thinking skills, then the skills framework of the Ministry of National Education's TCEM was examined. Accordingly, it has been seen that the higher-order thinking skills included under the title of conceptual skills consist of decision-making skills, problem-solving skills and critical thinking skills (MEB, 2024). In order to be able to examine the aforementioned higher-level thinking skills, the learning outcomes of listening, reading, speaking and writing skills, which constitute the field skills in the TCEM 2024 Secondary School Turkish Course Curriculum, have been arranged in tables.

Analysis of Data

Descriptive analysis technique was applied in the analysis of the data. Descriptive analysis is an analysis technique in which the obtained data are interpreted and summarized in accordance with predetermined themes (Yıldırım & Şimşek, 2011, p. 224). The learning outcomes of each field skill were determined firstly as decision-making skill, then as problem-solving skill and finally as process components of critical thinking skill. While analyzing the data, the distribution of relevant learning outcomes in field skills according to class levels was also determined. Thus, higher-order thinking skills were determined for each grade level.

In order to ensure the validity of the research, a skill determination form was created, learning outcomes were written in the relevant section and the results obtained were evaluated. In order to determine the reliability of the research, the skills determined by descriptive analysis and the skill determination form were presented to two field experts for opinion. According to the agreement percentage formula ($\text{Reliability} = \frac{\text{Number of agreements}}{\text{total agreements} + \text{number of disagreements}}$) (Miles and Huberman, 2015), the reliability value was found to be 0.99. Thus, it was determined that the research findings were reliable.

Conclusion, Discussion and Recommendations

At the end of the research, it was determined that in addition to language skills, the TCEM 2024 Secondary School Turkish Course Curriculum also includes the development of higher-order thinking skills in order to raise individuals who ask, question, think, criticize, discuss, and express their knowledge and thoughts with an impartial approach. This finding is in line with the findings of Ünveren Kapanadze (2019). However, in the research of Olukçu and Yıldız (2022), it was determined that Turkish textbooks were inadequate in terms of higher-order thinking skills concepts.

When the TCEM 2024 Secondary School Turkish Course Curriculum was examined on the basis of the skills that constitute higher-order thinking skills, it was determined that the highest learning outcome was in decision-making skills (16), second in critical thinking skills (10) and lastly in problem-solving skills (4). In order for students to be creative and productive in producing alternative solutions to the problems they encounter, they should be given training in Turkish lessons, and for this, more emphasis should be placed on the development of problem-solving skills in the curriculum.

At the end of the research, when the distribution of learning outcomes of higher-order thinking skills in language skills was examined, it was determined that the highest was in writing skills (9), then in speaking skills (8) and finally in listening (4) and reading (4) skills, which constitute comprehension skills. Higher-level thinking skills are the skills needed and developed to impartially criticize, evaluate, solve and decide on a perceived situation, event or problem. The skills mentioned above are more evident in speaking and writing activities. Because the student will criticize by explaining in written/oral way, present the idea he/she has developed, and convey the solution suggestions he/she has brought to the problems. For this reason, it is thought that it would be appropriate to include learning outcomes of higher-order thinking skills more frequently in narrative skills.

Based on the research, the following suggestions can be made for the development of higher-order thinking skills in Turkish lessons:

1. In the TCEM 2024 Secondary School Turkish Course Curriculum, learning outcomes for higher-order thinking skills are presented in detail within the framework of experience. In addition, it is seen that the program includes relevant learning outcomes for the development of each language skill at each grade level. However, it was observed that higher-order thinking skills in the program were limited to decision-making, critical thinking and problem-solving

skills. Apart from these, learning outcomes for thinking skills such as creative thinking, reflective thinking and analytical thinking should also be included in the Secondary School Turkish Course Curriculum.

2. In the research, it is seen that decision-making, critical thinking and problem-solving skills, which constitute higher-order thinking skills, are distributed equally at each grade level. For example, the number of learning outcomes that include process components for critical thinking skills is given equally at each grade level. However, as students get older, their critical thinking skills also increase. Therefore, it is important to provide the process components in this context in increasing numbers from the 5th to the 8th grade. For this reason, it is thought that it would be more appropriate to provide the process components in this context in increasing numbers from the 5th to the 8th grade.
3. In the TCEM 2024 Secondary School Turkish Course Curriculum, the learning outcomes of narration skills are much richer than comprehension skills in terms of higher-order thinking skills. In order for students to reflect their higher-order thinking skills on their narrative skills, their comprehension skills need to develop in this context. Therefore, the learning outcomes of comprehension skills in the program should also be enriched in terms of higher-order thinking skills.
4. In the study, it was determined that the process components for problem solving skills were much less than the others. In order for students to be creative and productive in producing alternative solutions to the problems they encounter, they should be given training in Turkish lessons, and for this purpose, more emphasis should be placed on the development of problem-solving skills in the curriculum.